

Koncerner: Tyranniet bag facaderne.

Skrevet af: **John Graversgaard** | Offentliggjort: 15. april 2014

“Corporations: they are greedy machines with the sole purpose of squeezing humanity's labor and turning it into profits for the rich”(Overt Dictionary).

Den globale kapitalisme eller den moderne globaliserede verden, som man kalder det, har skabt uanede muligheder for de globale koncerner. Hvor de voksede sig store under kolonitidens udplyndring, så er de nu blevet til giganter eller megakoncerner. Koncernerne har fået en størrelse og en rækkevidde, hvor de i praksis er “accountable to no one”. De stiller krav, de flytter kapital og produktion og de dikterer vilkår, som gør, at de nationale regeringer står magtesløse overfor dem.

Hver dag kommer der nye eksempler på, hvilken enorm magt koncernerne har over både lokalsamfund og regeringer. Også i kraft af deres ansigtsløse karakter. Indviklede net af ejerskab, gensidige men skjulte aftaler og reel anonymitet gør dem svære at udfordre – og i praksis næsten umulige at styre. Forsøger man, så risikerer man på nationalt plan at miste det, som koncernerne kan tilbyde: Arbejdspladser og indtægter. Og samtidig kræver disse giganter en betingelsesløs loyalitet, som betyder, at det er svært at dokumentere deres handlinger og at få bevist, hvilken trussel mod demokratiet, de udgør. Dertil kommer, at de fremstår som allierede med en ideologisk overklasse, der formulerer underkastelsen som positivt vilkår – for eksempel ved det årlige DAVOS-stævne i Schweiz, hvor man stort set uden kritik lovpriser den grænseløse akkumulation under den globale kapitalisme.

“Corporations rule the world” lyder en bogtitel, og årligt udgives lister over verdens største koncerner, hvor mange har en større økonomi end mange stater. At 147 koncerner kontrollerer omkring 40 % af verdensøkonomien siger en schweizisk undersøgelse, og gennem deres tætte netværk er det en mindre del af disse koncerner, her specielt finanskoncerner som dominerer(1)

Koncernens 3 sider.

Man kan prøve at se disse koncerner som en krop bestående af 3 dele: Den glatpolerede forside, indersiden og bagsiden/baggården.

Forsiden/facaden forsøger at fremstille koncernen i et positivt lys som innovator, arbejdsplads og leverandør af efterspurgte goder. Ingen større koncern i dag undlader at tale om sine værdier og mission, og bruger konsulentfirmaer til at udarbejde en CSR-profil i sin markedsføring. Og selvom dette positive billede normalt helt undgår at beskæftige sig med økonomien og styringsformerne bag facaden, så er det i stigende grad blevet vanskeligt – trods de store investeringer i imagepleje - at dække over koncernernes samfundsskadelige virksomhed.

Indersiden består af en større eller mindre række af arbejdspladser, der typisk er præget af “management by stress and fear”, hvor man er under pres for at præstere maksimalt og angst for at komme i negativt fokus og hvor opgaverne udføres under konstant, brutal rationalisering og trusler om outsourcing, som kan ramme alle dele af koncernens ansatte, uanset hvor de arbejder på kloden.

Bagsiden/baggården er koncernens globale forsyningskæder(supply chains) hvor arbejdere knokler under forhold, som minder om den tidlige kapitalisme.

Forsiden/Facaden

Generelt har man her tidligere skelnet mellem henholdsvis STAKEHOLDER VALUE og

SHAREHOLDER VALUE, når man skulle sætte normer for adfærden. Stakeholder values prøver at fastholde, at en virksomhed kan tage hensyn til andre interesser end bundlinjen. F.eks. respektere og lave bæredygtige aftaler med lokalsamfund, fagforeninger og tage hensyn til miljøet.

Men dyrkelsen af frimarkeds-ideologien har medført at shareholder-perspektivet har sejret stort set uden anfægtelse. I den vestlige verden er stakeholder tænkningen blevet marginaliseret. Og denne entydige satsning på bundlinjetænkningen – på trods af og i direkte opposition til tanken om virksomheders sociale ansvar – er blevet understøttet af en aggressiv neokonservativ og neoliberalistisk ideologi, som hylder markedet som en darwinistisk naturkraft.

Den politisk udpegede og ikke-valgte EU-kommission optræder som værktøj for koncernernes pres for privatisering af offentlig virksomhed og en øgning af potentialet for profitabel, privat drift. Og den politik, som kommissionen har gjort sig til talsmand for, har sikret private virksomheder og koncerner store indtægter gennem lovgivning og frihandelsaftaler, der sætter ethvert hensyn til lokalsamfundene til side.

På produktionskapitalens område er denne tendens blevet yderligere styrket gennem åbningen af produktionsområder med lav løn og lave reproduktionsomkostninger som f. eks. Kina eller andre områder i den mindre udviklede del af verden. Og denne mulighed er blevet maksimalt udnyttet af den globale kapitalismes såkaldte TRIADE bestående af USA/Canada, EU og Japan.

Det er således ingen tilfældighed, at for eksempel Apples iPhones for størstepartens vedkommende produceres i Kina, hvor råvareforbruget udgør mindre end 1% af produktionsomkostningerne, og hvor den kinesiske arbejds løn kun udgør 3.6 % af de totale produktionsomkostninger(2). Mindre end 10 % af prisen for en iPhone er således afskrivninger, arbejds løn og materialer.

Men som sagt så foregår ekspansionen ikke blot gennem etablering af produktionsarbejdspladser på lavtlønsområder. Den sker også gennem en omfattende privatisering selv i de mere højtudviklede dele af verden. Og her har offensiven betydet, at man yderst sjældent ser ledelserne af offentlige virksomheder protestere mod privatiseringen.

En nylig undtagelse i Danmark er dog DSB's adm. direktør Jesper Lok, som advarer mod udlicitering af DSB, og gentagelse af katastrofen i Storbritannien hvor liberalisering af jernbanerne førte til kaos og forringet sikkerhed (3), og hvor DSB har trukket næsen til sig, efter at togdrift i andre lande blev stærkt tabsgivende. Men udenlandske statsbaner står stadigvæk på spring for at købe op i Danmark.

Også andre offentlige virksomheder er blevet omdannet til (offentlige) aktieselskaber godt hjulpet på vej af socialdemokrater som har overgivet sig til markedstænkningen. "Den britiske forsker Dexter Whitfield siger i sin bog *Offentlig service eller virksomhedsvelfærd* at: 'Privatisering er mere end udsugning af den offentlige sektor. Det er en omfattende strategi for en permanent omstrukturering af velfærdsstaten og de offentlige ydelser i kapitalens interesse.'(fra Asbjørn Wahl)(4)

Privatisering er sket – eller er ved at ske – på transportområdet og på infrastrukturen. Men også sundhedsområdet er i fokus. Efter amerikansk mønster ønsker borgerlige politikere og dem, de taler for, at privatisere her. Og at åbne op for, at de store sundhedskoncerner og de store medicoselskaber skal have mulighed for at købe sig ind på området. Og det til trods for, at akkurat disse selskaber gang på gang har demonstreret, at de er befængt med en syg moral og et kompromisløst fokus på bundlinjen. Kartelvirksomhed, interne aftaler og bestikkelse dukker med mellemrum frem, og der betales milliardbøder i både USA og EU for ulovlig prisfastsættelse. Stadig flere sygdomme kan behandles og syge kan få et bedre liv, men spildet af offentlige midler som finansierer en stor del af medicinen og plejen er enormt.

Dokumentationen af skattespekulation og brug af skattely har også styrket modstanden mod koncerner, som i stigende grad bliver betragtet som parasitiske, dvs. snyltende på samfundet. Og gennembrud i efterforskning af skattekriminalitet mm, er ofte blevet formidlet af whistleblowere, som er gået til medier og myndigheder med deres oplysninger. Denne tendens har koncernerne naturligt nok forsøgt at bekæmpe.

En måde at skærme sig af mod en fjendtlig omverden er brug af enorme lønninger og bonuser til de privilegerede som loyalt tjener koncernen. Mest ekstremt ses dette i de gigantiske lønninger til CEO`'s i store erhvervs- og finanskoncerner som f.eks. Nestlé og Goldman Sachs. Men også statsligt ejede koncerner følger med. Et frisk eksempel stammer fra det dansk statsejede DONG, hvor en S-SF-R regering har godkendt en aktieordning for DONG`'s 6200 ansatte, som kan give de ansatte bonus i form af aktieoptioner for op til 563 mill. kr., hvoraf omkring halvdelen vil tilfalde 250 DONG-chefer, herunder topledelsen(5).

Til samme formål tjener en målrettet indsats fra koncernernes side overfor de politiske magthavere. Og denne indsats udøves dels gennem direkte og åben pression, men også gennem intensiv lobbyvirksomhed, hvis mål helt klart er liberalisering, deregulering og privatisering i nationalstaterne. Som en modoffensiv overfor omfattende protester mod koncernernes voksende magt og hensynsløse profitjagt, har den transnationale kapital valgt en proaktiv linje for at imødegå enhver form for regulering af deres virke. Med CSR (Corporate Social Responsibility) programmer fremstiller koncernen sig som en samfundsansvarlig aktør for at imødegå anti-kapitalistiske og anti-globaliserings protester. Samtidig forsøger man at skjule illegal og moralsk tvivlsom adfærd for offentligheden, og forsøger at knytte fagforeningerne til koncernen, så der skabes identitet med firmaet og international solidaritet mellem arbejdere på tværs af grænser undergraves.

Indersiden.

Koncernen er kapitalens aktuelt foretrukne organisation når det gælder udbytning af arbejdskraften. Og når de først er trængt ind i et område er det svært at rulle udviklingen tilbage. Nationalisering af koncerner som metode for at sikre kontrol over vitale ressourcer og arbejdspladser i et samfund er fortsat et vigtigt værktøj. Men med alle de parlamentariske partiers tilslutning til nyliberalismen har kapitalen fået sikret sig en helt uhørt arbejdsfred. Offentlige virksomheder privatiseres, og når først gevinsterne tilhører kapitalisterne, så er de beskyttet gennem den private ejendomsret, og bliver kun sjældent generet af demokratisk rammesætning eller faglig aktivitet.

Lad os tage et par eksempler på, hvordan bundlinjens tyranni - også nationalt - ender som tyranni på virksomhedens gulvplan.

Postvæsenet er blevet tvangsliberaliseret gennem EU-direktiver, og den gamle hæderkronede statsvirksomhed er ændret til ukendelighed under navnet Post Danmark.

Man har endvidere fusioneret med det svenske postvæsen i et statsligt aktieselskab: PostNord. I den proces er gode jobs blevet reduceret til nedslidende og stressende jobs. Fagbladet(6) skriver: "Seks ud af 10 postfolk har smerter i arme og håndled, sygefraværet er næsten dobbelt så højt som gennemsnitsdanskerens og så har massefyringer ramt så hårdt, at næsten en sjettedel af den samlede styrke er skåret væk". "Forholdet til chefen er dårligere for postfolk end for gennemsnitsdanskeren. Mange postfolk stoler ikke på ledelsen, og de tilkendegiver, at de ofte oplever uretfærdighed på arbejdspladsen".

"Jeg får ondt i ryggen af at stå ved maskinen i flere timer daglig. Det skal hele tiden gå hurtigere og hurtigere, samtidig med at vi skal have mere og mere fokus på kvalitet. Det er stressende". "De holdt konstant øje med om vi snakkede sammen. Hvis man var på vej til toilettet og snakkede til en kollega, gik der fem sekunder, så kom der en leder og spurgte om ikke vi skulle passe vores

arbejde". "Hvis nogen stillede spørgsmålstejn ved ledelsens beslutninger lød svaret som regel: Der er masser af arbejdsløse, der gerne vil have jeres job". (der mangler en kildeangivelse)

Nye ledere indsættes i en lind strøm for at genskabe den kontrol, som nedbrydes af bundlinjens tyranni, og som forplanter sig ud i alle dele af en virksomhed. Når arbejderne ikke forstår at internalisere og acceptere profittens styrende rolle, sættes ind med såkaldt moderne ledelsesformer for at få maskineriet til at køre til aktionærernes tilfredshed.

Et andet tidstypisk eksempel på en koncern, som er totalt ligeglad med danske arbejdere og det danske samfund er Danish Crown. Bundlinjens og profitabilitetens tyranni skaber her angst og usikkerhed for fremtiden på fabriksgulvet hvor slagteriarbejdere knokler i et nedslidende arbejdsmiljø. Koncernen opererer på verdensmarkedet, og chefen for svinedivisionen Jesper Friis udtaler: "Vi har virksomheder i både Tyskland og Polen, og vi skal finde ud af, hvordan vi lægger det mest hensigtsmæssigt. Lønomskostningerne for en tysk medarbejder er halvdelen af en dansk og for en polsk er det 30-40 procent af en dansk"(7). Kort sagt er koncernen ved at lukke ned i Danmark, og har på det seneste annonceret, at man lukker i Fåborg og sender 500 arbejdere på gaden. Svin fødes i Danmark på intensive svinefabrikker, køres som smågrise til Tyskland, fedes op og slagtes på tyske fabrikker bemandet med billig arbejdskraft. Begrundelsen fra virksomheden er, at der ikke er grise nok i Danmark. Det kan virke helt surrealistisk. "Landbrugslandet Danmark kan simpelthen ikke forsyne sig selv med dyr, og må som et andet u-land sende sine råvarer over grænsen med tab af arbejdspladser i landbruget og på slagterierne til følge"(7). Enhedslisten forsøger sig med visioner, som forudsætter et andet samfund: »Danske bønder og Danish Crown må begynde at nytænke og lave bæredygtig svineproduktion i Danmark til gavn for dyrevelfærden, miljøet og samfundet - og ikke kun for deres egen pengepung. Det vil også være til gavn for de mange hundrede slagteriarbejdere, som nu kun har udsigt til arbejdsløshed, siger Vibeke Sypli Enrum (8). Men alternativerne er ukonkrete, så længe man ikke ønsker at tage et direkte opgør med den underliggende logik. Nationalisering var måske en mulighed. Eller en bevidst investeringsstrategi, der forsøgte at adressere det påståede problem.

Men er det muligt for virksomheden at forestille sig, at Danish Crown investerede i dansk landbrug for at sikre arbejdspladser? Nej, for den globale kapitalisme og dens fabriksherrer søger hen hvor profitten er størst og arbejder-klassen står svagest.

Fyn har nu mistet sine 2 største arbejdspladser, først Lindø og nu Fåborg Svineslagteri. Og det sker, blandt andet fordi det er nemt og billigt at profitere i Danmark, og at flytte til billigløns-paradiset Tyskland. Så Danish Crown vælger at satse på fabrikker i Tyskland, hvor en underklasse af underbetalte såkaldte kolonnearbejdere fra Østeuropa står til rådighed for højst 7 Euro i timen. En rumænsk indlejet slagteriarbejder fortæller: "Fra begyndelsen havde jeg indtryk af at vi ikke var mennesker. Men bare ting som fabrikken bruger og derefter smider væk"(9). En dansk fagforeningsformand fra NNF siger: "Vi har hørt om lønninger ned til nogle få euro i timen. Desværre har det vist sig endog meget vanskeligt at få præcis dokumentation for, hvad lønnen egentlig ligger på, fordi arbejdet ikke udføres af ansatte hos slagterierne.

I stedet hyrer slagterierne vikarbureauer, der står for at få arbejdet udført. Og vikarbureauerne benytter i høj grad kolonnearbejdskraft i form af østeuropæere. Slagterierne gør tilsyneladende næsten en dyd ud af ikke at kende noget til arbejdsbetingelserne: "Det er ikke vores ansatte", siger de. "Derfor kan vi ikke blande os i, hvordan løn- og arbejdsvilkårene er."(10). Og derfor kunne man midt i overenskomstforhandlingerne i 2010 også læse om "Flæske-skandalen: Danish Crown bruger en underleverandør, som underbetaler og snyder rumænske kolonnearbejdere"(11). Men Danish Crown viser skam "Samfundsansvar" hvad man kan læse på koncernens hjemmeside, og har underskrevet FN's Global Compact.

Bundlinjens tyranni nedlægger højeffektive industriarbejdspladser og kaster arbejdere ud i den voksende reservearme af arbejdsløse. Og retten til at nedlægge profitabel produktion alene for at øge profitten er indskrevet i de såkaldt demokratiske landes grundlove. Blandt andet derfor ser vi voksende grupper af "working poor", som har svært ved at leve for den usle løn de får.

Bagsiden: Krav om globalt kædeansvar.

Vi bliver nødt til at se de multinationale koncerner og deres forsyningskæder som en enhed, hvis vi konsekvent skal kæmpe imod udbytning og outsourcing. Fagbevægelsen og arbejdspartiernes kamp mod social dumping og krav om kædeansvar, må udvides til krav om *et globalt kædeansvar*, hvor de stilles til regnskab for hele værdikæden.

Globaliseringen har medført et verdensmarked med frihandel som har styrket kapitalen i forhold til arbejdet. Hvor store folkevandringer tidligere flyttede arbejdskraften, så er det i dag kapitalen som er blevet hypermobil. Den ufaglærte arbejdskraft bremses af restriktiv indvandringspolitik, mens kapital og teknologi globalt flytter hen, hvor arbejdskraften er billig og ikke er politisk og fagligt organiseret. Derfor er autoritære og neoliberalistiske regimer tiltrækkende, med Kina som et markant eksempel på grov udbytning i en kontekst hvor arbejderne ikke har nogen organisationer til at forsvare dem.

International Solidaritet.

Koncernerne forsøger aggressivt at imødegå enhver bevægelse som forsøger at indføre progressiv national og international lovgivning som griber ind i deres udbytning. Og deres CSR-markedsføring er klart forsøg som skal dække over deres profitable værdikæder, hvor hensyn til miljø, klima og arbejderrettigheder skubbes til side. Kina er et godt eksempel hvor koncerners reklame for deres CSR politikker ikke har kunnet skjule grov udbytning. Arbejderne er i stigende grad gået over til strejker og aktivisme i protest mod den grove udbytning. På hjemmesiden for China Labour Bulletin ([se hjemmesiden her](#)) kan man løbende se, hvilke konflikter, som er i gang rundt omkring. Udviklingen i Kina viser, at hvis fagforeninger i vesten skal gøre en forskel, så er det gennem støtte til arbejderne kampe og ret til at organisere sig og forhandle overenskomster uden at fagforeningsledere chikaneres og fængsles over hele verden.

Tekstilbranchen er blevet tvunget til at ændre kurs i et vist omfang, men først efter alvorlige fabriksbrande og fabrikssammenstyrtninger i Bangladesh som har kostet tusinder livet og sat ubehageligt fokus på grov udbytning og feudale forhold nederst i forsyningskæden. Og først efter forbrugerprotester og protester fra fagbevægelsen andre steder i verden. Indtil katastroferne og protesterne har koncernerne kendt problemerne og valgt at ignorere dem.

Multinationale selskaber kan frit krydse grænser og vælge at få produceret i lande med svag lovgivning, lav skat, billig arbejdskraft og svage fagforeninger. Arbejderklassen har ikke de samme muligheder. Skal arbejderne kunne matche kapitalen burde en oversøisk fagforening kunne slutte sig sammen med fagforeninger i koncernens hjemland med forhandlingsret. Utopi måske, men ideer som er opstået i syden og østen, som er blevet de globale produktionsværksteder.

Men i stedet for at gå ind i det transnationale organisationsarbejde, så har loyaliseringen af de faglige organisationer overfor det snævre nationale perspektiv betydet, at den organiserede arbejderbevægelse har mistet styrke og forhandlingskraft internationalt. Men som sagt så findes alternativet derude. AMRC (Asia Monitor Resource Center) er en god vejviser for de fremtidige kampe med deres TREKANTS MODEL, som bygger på at styrke kampagner og relationer mellem fagforeninger i koncernernes hjemlande, forbrugere og arbejdere ude i produktionslandene(12). 3F har f.eks. kørt en årelang kampagne i Malaysia mod en fagforeningsfjendsk virksomhed som var dansk ejet(13).

Fagforeninger og NGO'er har et enormt uudnyttet potentiale i kampen mod de multinationale koncerner. Men det kræver både mod, risikovilje og kreativitet at tage kampen op. Kapitalen er organiseret globalt, og derfor må et vigtigt modsvar være opbygning af internationale alliancer og kampagner som matcher de store globale koncerner(14).

Arbejderklassens situation under kapitalismen er som Marx har analyseret usikker(precarius), og kapitalismen skaber enorm polarisering: "Akkumulationen af rigdom på den ene pol er således på samme tid akkumulation af elendighed, arbejdskval, slaveri, uvidenhed, brutalisering og moralsk nedværdigelse på modpolen, dvs. hos den klasse, der producerer sit eget produkt som kapital"(15)

Og en transnational kapital funderet i koncerndannelser, der forsøger at gennemføre et globalt profittyranni skal og må modarbejdes gennem transnational organisation og koordinerede aktioner. Dette er mere nødvendigt nu end nogensinde.

Litteratur:

1. Det nye oligarki sidder på verdensøkonomien, Ingeniøren, 20,nov. 2011
2. Introduction to Second Edition of The Theory of Monopoly Capitalism, John Bellamy Foster; Monthly Review, July-August 2013.
3. DSB: Udbud kan skade samfundet. JP Erhverv og økonomi, 10. jan 2014.
4. Asbjørn Wahl: Privatisering, multinationale selskaber og demokrati, Arbejderen, 7.dec. 2002.
5. DONG-salget deler vandene. JP Erhverv og økonomi, 21. jan 2014.
6. Postansatte bad om hjælp i årevis og Postmand Per får stress og dårlig ryg, Avisen.DK, 16 og 17 jan 2014
7. Danish Crown-chef: Så lidt koster tyske slagteriarbejdere, 10.jan 2014. Politiken.
8. Når politikerne kommer ud fra alle deres samråd, Information, 24.jan 2014.
9. Germany`s meat industry stirs debate on low pay, Financial Times, 27.dec. 2013.
10. 1-1 i kampen mod social dumping, Ole Wehlast, Magasinet Politik, 15. jan 2014.
11. Flæske-skandalen der kom på tværs, Ugebrevet A4, Nr. 4. 2010.
12. AMRC: Asia Monitor Ressource Center, Hongkong, se www.amrc.org.hk
13. Dansk firma under anklage i Malaysia, Fagbladet 3F, 4 dec. 2008.
14. Bronfenbrenner Kate: Global Unions: Challenging transnational capital through cross-border campaigns, New York, 2007.
15. Karl Marx: Kapitalen. Den generelle lov for den kapitalistiske akkumulation, Kap.23, Afsnit 4.